

Karlík, Petr

Základní funkce deagentizace a dekauzativizace

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1996, vol. 45, iss. A44, pp. [97]-104

ISBN 80-210-1408-3

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101404>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PETR KARLÍK

ZÁKLADNÍ FUNKCE DEAGENTIZACE A DEKAUZATIVIZACE

Už tradiční lingvistika poznala, že formy (a) „*být* + participium trpné“ a (b) „*se* + forma 3. os.“ spolu nějak souvisejí: v něčem se shodují a v něčem odlišují. Za onu společnou sféru působnosti obou forem se přitom vždy považovala kategorie slovesného rodu (pasiva). Vymezování slovesného rodu na základě rozmanitých aspektů formálních a významových ovšem vedlo k tomu, že se s jednotlivými prostředky signalizace pasiva spojovaly i jevy jiné, buď po výrazové nebo po významové stránce příbuzné, např. impersonálnost, intransitivnost, všeobecnost podmětu (vlastně ale konatele), výsledný stav, jevy související s aktuálním členěním apod. Podstatný pokrok ve výzkumu funkcí jazykových prostředků (a) a (b) nastal až v 60. a zvl. v 70. letech, kdy se do centra pozornosti lingvistiky dostaly otázky spojené s vzájemným přiřazením formálně syntaktické a sémantické struktury věty, vztahu hloubkové a povrchové struktury apod. Obecně řečeno, šlo o skeptickou reakci na původní postulát transformační gramatiky, že transformace nemění význam, a hledání teoretického rámce, který by umožnil postihnout, v čem rozdíl mezi větami typu

(1) *Petra kousl pes.*

(1a) *Petr byl kousnut psem.*

spočívá. Vědomě zde pomineme nepřehledné množství časopiseckých studií a necháme stranou i řadu závažných cizích monografií reflektujících různé syntaktické, sémantické a pragmatické vlastnosti jevů traktovaných jako genera verbi (jen namátkou uvedme J. Svartvika (1966), K. Brinkera (1971), G. Schoenthalovou (1976) a G. Steinovou (1979)), ústící až v zkoumání textotvorných a textorganizujících funkcí pasivních forem u S. Müllerové-Pepeové (1980). Nebudeme si všimati ani prací o konverzi, třebaže i ony významně přispěly k poznávání podstaty pasiva. Jak známo, u nás v této době krystalizuje v duchu havránkovské tradice vnímání genera verbi jakožto gramatických prostředků, pomocí nichž lze rozmístit participanty sémantické struktury věty v různých pozicích struktury formálně syntaktické, a tak určitou situaci jazykově ztvárnit pokaždé jinak, z hlediska různých jejích účastníků; v souvislosti s tím se

mluví o kategorii diateze. (V kontextu mezinárodním je patrně takový přístup nejbližší leningradské škole jazykové typologie — z řady prací z jejího okruhu připomeňme alespoň A. A. Cholodoviče (1969, 1974), V. P. Nedjalkova (1983) a V. S. Chrakovského (1981).) Mimořádně závažné jsou především dnes už klasické studie F. Daneše (1968), který pro postižení rozdílu mezi větami (1) a (2) zavedl pojem hierarchizace sémantické struktury věty (propozice), a M. Grepla (1973), jenž z tohoto hlediska charakterizoval formy (a) a (b) jako základní prostředky deagentizace, tj. transformace, při níž dochází k odsunutí agentu z pozice podmětu věty. Konstrukt deagentizace pak umožnil Greplovi pevně integrovat do gramatického systému i další prostředky, zvl. typu (c) tzv. transponované užití formy 3. os. pl. (*V novinách psali, že ...*) a (d) tzv. transponované užití ostatních forem morfologické kategorie osoby (*S poctivostí nejdál dojdeš*), a hledat faktory, které rozhodují o možnosti/nemožnosti užití v deagentizační funkci forem (a) — (d). O něco později jsme v monografii (M. Grepl — P. Karlík, 1983) mezi prostředky deagentizace zahrnuli i konstrukce (e) *mit* + participium trpné (*Už mám ustláno*) a (f) *dostat* + participium trpné (*Dostal vynadáno*), diskutované už dříve v jiných souvislostech nebo přímo ve vztahu k pasivu či diatezi (K. Hausenblas (1963); F. Daneš (1976)), a také konstrukce typu (g) *dát // nechat* + infinitiv (*Petr si dal // nechal opravit vadný chladič*), které se do té doby jevily jako systémově izolované. Nadto jsme zde navrhli i konstrukt dekauzativizace, chápané jako transformace, při níž dochází k odsunutí nepersonálního původce (kauzátoru) z pozice podmětu, a charakterizovali jsme i její typy a prostředky.

Zdá se, jako by od poloviny 80. let, kdy se výsledky bádání o diatezích dostaly do našich syntetických gramatik (M. Grepl — P. Karlík, 1986; Mluvnice češtiny, 1987) a projevíly se také v pracích orientovaných diachronně (z indoevropského hlediska se k nim zasvěceně vyslovil i náš jubilant (A. Erhart, 1981)), studium těchto jevů ustoupilo poněkud do pozadí. U nás se jimi, pokud víme, systematicky zabýval především F. Štícha (1984, 1990), navazuje tak na své starší práce, a opětovně i M. Grepl (1987), tentokrát v komparatisticky založené studii slavistické. Znovu se k problematice diateze na teoretické úrovni vrátil i F. Daneš (1985).

I když od vydání už zmíněné monografie (M. Grepl — P. Karlík, 1983) uplynulo už 13 let, na závěrech, k nimž jsme tehdy dospěli, nemusíme, zdá se, nic podstatného měnit ani dnes. Naším úkolem bude proto výklady doplnit o jeden důležitý aspekt: půjde nám o to rozebrat, k čemu uvedené prostředky a jimi prováděné transformace, tj. deagentizace a dekauzativizace, v komunikaci slouží, tj. charakterizovat alespoň základní motivy, které vedou mluvčího k tomu, aby odsunul agens nebo kauzátor z pozice podmětu. Nebudeme tedy sledovat nic jiného než to, čemu se v různé podobě a v různé míře věnoval každý, kdo se těmito jevy zabýval. Přitom se omezíme pouze na prostředky (a) — (d), neboť nám — vzhledem k rozsahu studie — spíše než o detailní analýzu jazykového materiálu jde o představení úhlu pohledu, z něhož lze celou věc nazírat a zkoumat; záměr-

ně pomíneme všechny ostatní aspekty a hlediska, které se v souvislosti s poznáváním povahy prostředků (a) — (d) diskutují (zvl. hlediska stylistická).

Hned v úvodu musíme ovšem připomenout známou, ale někdy nedoceňovanou skutečnost, totiž že určitý jazykový prostředek většinou neplní v textu jednu funkci, ale hned několik funkcí zároveň. Jazykový popis by měl přirozeně tento fakt reflektovat, na druhé straně je však třeba onen „balík“ rozbalit, aby se mohly jednotlivé funkce lépe poznat, kategorizovat a usouvztažnit. Když budeme dále analyzovat jednotlivé funkce deagentizace a dekauzativizace izolovaně, máme přitom na zřeteli, že v textech se vzájemně kombinují a jen zřídka je motivace daných operací jednoznačně dána jediným faktorem.

Za základní funkce deagentizace a dekauzativizace lze považovat:

1. Agens/kauzátor odsunout z pozice podmětu a současně ho eliminovat ze sémantické struktury predikátu, tj. ztvárnit situaci, kterou má mluvčí na mysli, tak, že se vyjádří výsledný stav plynoucí z předcházejícího děje bez ohledu na agens/kauzátor. K tomu slouží konstrukce *být* + participium trpné:

(3) *Ten náhrdelník je vykládán // vykládaný brilianty.*

(4) *Třída už je vyvětrána // vyvětraná.*

(5) *V továrně jsou zavedena přísná ekologická opatření.*

Výsledkem deagentizace/dekauzativizace + rezultativizace jsou stavové predikáty. Rezultativní význam předpokládá, jak známo, nějakou předcházející činnost, a to buď agentu (*Petr rozbil okno* → *Okno bylo rozbito (Petrem)*), a tedy *Okno je rozbité*), nebo kauzátoru (*Větr rozbil okno* → *Okno bylo rozbito (větre)*), a tedy *Okno je rozbité*). Tím se liší od stavových predikátů s rysem [+ statálnost], které ve své sémantice předcházející činnost nepředpokládají: [+ S] *Na větví visí zlatá jablka* ← **Někdo pověsil zlatá jablka na větev X* [+ R] *Ten obraz je pověšený na nesprávném místě* ← *Někdo pověsil ten obraz na nesprávné místo.*

Rysem [+ R] se deagentní/dekauzativní konstrukce typu

(6) *Okno je rozbité.*

stýkají s konstrukcemi typu

(7) *Petr je zpcený.*

(8) *Ten rám je prasklý.*

I ty totiž vyjadřují výsledný stav, ale na rozdíl od (6) jde o stav vyplývající z předcházejícího děje vyjadřovaného neakčními predikáty, které v pozici podmětu neimplikují agens/kauzátor, nýbrž patiens, tj. už svými kategoriálními sémantickými rysy uchopují děj bez zřetele k tomu, zda ho někdo způsobuje nebo kdo či co ho způsobuje: *Petr se zpotil*, a tedy *Petr je zpcený*; *Ten rám praskl*, a tedy *Ten rám je prasklý*. Rezultativní význam není zde tedy důsledkem deagentizační/dekauzativizační transformace.

Připomeňme ještě, že stavový rezultativní význam má v češtině vždy jen forma „prézentní tvar *být* + participium trpné tvořené od dokonavého slovesa“: *Policie byt zapečetila* → *Byt byl zapečetěn policií*, a tedy: *Byt je* (od toho okamžiku) *zapečetěný* [+ R]. Naproti tomu formy „minulý nebo budoucí čas slovesa

být + participium trpné tvořené od dokonavého slovesa“ je mimo kontext dvojznačná: *Policie byt zapečetila v sedm hodin* → *Byt byl zapečetěn v sedm hodin* [-R] X *Policie byt zapečetila v sedm hodin* → *Byt byl od sedmi hodin zapečetěný* [+R]. Jestliže můžeme výsledný stav chápat už i jako vlastnost toho, co je označeno podmětovým participantem, užívá se participia ve tvaru dlouhém: *Byt byl / je / bude zapečetěn // zapečetěný* X *V továrně byla / jsou / budou zavedena // *zavedená přísná ekologická opatření*. Musíme ovšem počítat s tím, že rozdíl mezi prostým výsledným stavem a výsledným stavem jakožto vlastností něčeho je někdy málo zřetelný. Jistým ukazatelem může být otázkový test. Lze-li přičestím trpným odpovědět na otázku „Jaký je?“, jde už o vlastnost: *Jaký je / byl / bude byt?* — *zapečetěný* X *Jaká jsou / byla / budou opatření* — **zavedená*. Naproti tomu prostý výsledný stav vyjadřují struktury bezpodmětové, ať už jsou výsledkem deagentizace struktur neobsahujících tranzitivní sloveso (*O návrhu už je rozhodnuto*), nebo struktur s tranzitivním slovesem, ale slovně nevyjádřeným přímým předmětem: *Už je zaseto*.

Zbývá dodat, že jen výjimečně má rezultativ formu „být + participium trpné slovesa nedokonavého“: *V bibli je psáno, že si lidé mají odpouštět; Ta kniha je tištěna v Berlíně*. V útvarech substandardních se užívá dlouhých tvarů participia: *Ta husa je pečená v mikrovlnné troubě; Ta louka je sečená před týdnem*. Užítím nedokonavého vidu místo dokonavého se tu podle F. Kopečného (1962) zdůrazňuje nabytí vlastnosti v protikladu k významu pouhé dokonavosti.

2. Agens/kauzátor odsunout z pozice podmětu a tím i přeskupit komunikační funkce participantů v příslušných syntaktických pozicích, tj. změnit jejich funkce v tematicko-rematické stavbě věty. K tomu slouží konstrukce *být* + participium trpné i RFS:

(9) *Zedníci stavějí školku*.

(9a) *Školka je stavěna zedníky // Školka se staví*.

Sdílíme názor F. Daneše (nejnověji 1985), že diateze jsou na aktuálním členění principiálně nezávislé. Pravdu má ovšem i L. Uhlířová (1993), když říká, že aktuální členění na hierarchizaci propozice působí. Souvisí to s opakovaně zjišťovanou tendencí, aby — nejsou-li jiné důvody — tematická pozice byla obsazována přednostně tím participantem, který má v gramatické struktuře věty funkci podmětu. Volba mezi podmětovou strukturou s primární diatezí a podmětovou strukturou s diatezí sekundární může být tedy motivována textotvornými zřeteli, tj. snahou umístit v podmětové pozici ten participant (agens nebo kauzátor, nebo patiens), který je nejdůležitější z hlediska tematické stavby úseku, zkrátka participant, „k němuž je daný textový úsek orientován“ (L. Uhlířová, 1993): *Povečeřel jsem a šel jsem spat. Za chvíli jsem byl ale probuzen manželkou, která se vrátila z divadla // nějakou ranou na ulici* X *Povečeřel jsem a šel jsem spat. Za chvíli mě ale probudila manželka, která se vrátila z divadla // nějaká rána na ulici*.

3. Agens/kauzátor pouze odsunout z pozice podmětu do pozadí, tj. vyjádřit ho nikoli v hierarchicky nejdůležitější pozici podmětu, nýbrž v hierarchicky méně

důležité pozici adverbialní. K tomu slouží pouze konstrukce *být* + participium trpné:

(10) *Policie mě během cesty do Prahy třikrát kontrolovala.*

(10a) *Během cesty do Prahy jsem byl policií třikrát kontrolován.*

(11) *Vítr rozbil okno.*

(11a) *Okno bylo rozbito větrem.*

Volba ztvárnění téže situace jedním z uvedených způsobů v daném případě souvisí s tím, jaké východisko pohledu na tuto situaci mluvčí zvolil, jakým způsobem ji vnímal a jak ji chce prezentovat. Tento perspektivizační aspekt se nejvýrazněji uplatňuje tehdy, jestliže při deagentizaci/dekauzativizaci dochází k přeskupování syntaktických pozic dvou participantů, tj. u struktur založených na predikátech implikujících *patiens* v pozici přímého předmětu. Ve větách s primární diatezí je oním východiskem *agens* (10) nebo *kauzátor* (11) a jeho činnost, ve větách s diatezí sekundární (10a) a (11a) je naopak zvýrazněn *patiens* a to, co se s ním děje, tj. situace je ztvárněna z perspektivy „zasahování objektu dějem“, přičemž informace o agentu/kauzátoru je až sekundární. Docházeli naopak při deagentizaci/dekauzativizaci pouze k přemístění agentu/kauzátoru, je sémantický důsledek různé hierarchizace daleko slabší:

(12) *Komise přihlédla také ke zdravotnímu stavu kandidátů.*

(12a) *Komisi bylo přihlédnuto také k zdravotnímu stavu kandidátů.*

Za zmínku stojí i to, že s dekauzativními větami bývají někdy ekvivalentní věty s primární diatezí založené na predikátech s rysem prosté mutace: *Petr byl probuzen bolestí // Petr se probudil bolestí*. Zdá se dokonce, že pokud existuje jednoslovný predikát s tímto rysem, užívá se častěji než konstrukce *být* + participium trpné: (zřídka) *Byl uspán únavou // (běžně) Usnul únavou*. Většinou má ale takový predikát jiný význam: *Byl trápen nespavostí X Trpěl nespavostí*.

4. *Agens/kauzátor* odsunout z pozice podmětu do pozadí a současně i anonymizovat, tj. nevyjádřit ho v žádné větněčlenské pozici, a to buď proto, že je z hlediska nazírání na danou situaci nedůležitý, nebo proto, že ho mluvčí vůbec nezná, anebo proto, že ho sice zná, ale z nejrůznějších důvodů (často pragmatických) nechce slovně pojmenovat. K tomu slouží jak *být* + participium trpné, tak RFS: *Moje motorka byla opravována asi týden // Moje motorka se opravovala asi týden*. Konkurují jim někdy konstrukce typu *Moje motorka byla na opravě asi týden*.

5. *Agens/kauzátor* odsunout z pozice podmětu do pozadí a současně generalizovat, tj. nevyjádřit ho v žádné větněčlenské pozici, a to proto, že jím je míněn kdokoli, kdo připadá v úvahu vzhledem k ději/stavu popisovanému ve větě. K tomu slouží RFS (*Před* ale *se píše čárka*) nebo méně často konstrukce *být* + participium trpné: *Toho nařízení není dbáno*.

6. *Agens* pouze anonymizovat. K tomu slouží transpozice formy 3. os. pl.: Říkali jí Pěničko; Jmenovali ho docentem; Zase nám zdražili elektriku; V Praze včera odhalili sochu T.G.M.; V Řecku už zase stávkují. Při jejím užití se odsou-

vá z pozice podmětu výraz specifikující agens a nelze ho vyjádřit v žádné jiné pozici (tím se anonymizuje, tj. je jím míněn kdokoli kromě mluvčího a adresáta, kdo připadá v úvahu vzhledem k ději/stavu popisovanému ve větě). Pozice podmětu však zůstává zachována, ale je slovně neobsazena: jsou to věty s nulovým podmětem (J. Ružička, 1968). Proto v nich má přísudek formu osobní, ale shoda je podle smyslu s anonymizovaným agentem (tj. přísudek má tvar mužského rodu životného).

7. Agens pouze generalizovat. K tomu slouží transponované užití ostatních forem kategorie osoby. I při jejich užití se odsouvá z pozice podmětu výraz specifikující agens a nelze ho vyjádřit v žádné jiné pozici, tím se generalizuje, tj. je jím míněn kdokoli, včetně mluvčího a adresáta, kdo připadá v úvahu vzhledem k ději/stavu popisovanému ve větě.

Už jsme ukázali (M. Grepl — P. Karlík, 1983), že transpozice ostatních forem kategorie osoby se užívá zvl. ve větách obsahujících nějaký modální odstín: 2. os. sg. ve větách s významem možnosti a schopnosti (*Takového člověka snadno přesvědčíš* = *Takového člověka lze snadno přesvědčit*), 1. os. pl. ve větách s významem nutnosti a povinnosti (*Před ale píšeme čárku*); 1. os. sg. se užívá zřídka: *Když něco slíbím, tak to i splním* (mají často ilokuční funkci výzvy). 3. os. sg. se zachovala pouze v srovnávacích obrazech (*Do valacha jako když píchne; Náš Petr umí násobilku, jako když bičem mrská*), živa je však v hovorové češtině (zvl. na Moravě): *U Vichra dostane všechno levněji*.

8. Agens odsunout z pozice podmětu a tím upozadit/oslabit agentní roli participantu a naopak zdůraznit jeho jinou sémantickou roli. K tomu slouží RFS, při jejímž užití se výraz umístěný v podmětu přesouvá do pozice s formou dativu, čímž se akcentuje neagentní povaha participantu; konkrétně řečeno:

a) prožitelská: *Petr studoval matematiku* → *Matematika se Petrovi studovala snadno; Spal jsem* → *Spalo se mi dobře*. Zdůraznění prožitelské role participantu se, jak známo, projevuje tak, že součástí větné struktury se stávají adverbialní výrazy typu *dobře, špatně, lehce, snadno*, jimiž se charakterizuje intenzita nebo způsob prožívání děje/stavu. (V emocionálně zabarvených projevech se adverbialní výraz vynechává a jeho absence je signalizována příznakovými typy intonace: *Vám se o tom mluví snadno // Vám se o tom mluví!*)

b) nositele modální dispozice: *Petr chtěl spát* → *Petrovi se chtělo spát*. Užívá se RFS modálního slovesa *chtít*. Pokud infinitiv významového slovesa vyžaduje patiens v pozici akuzativu, jeho forma se nemění: *Nechci se učit tu básničku* → *Tu básničku se mi nechce učit*. Hovorově je však možné vyjádřit patiens i v pozici podmětu: *Ta básnička se mi nechce učit*.

c) zainteresovaného: *Petr rozlil mléko* → *Petrovi se rozlilo mléko; Eva ztratila aktovku* → *Evě se ztratila aktovka; Při pohledu na tu pohlednici jsem si vybavil Benátky* → *Při pohledu na tu pohlednici se mi vybavily Benátky*. Zatímco věta *Petr rozlil mléko* je z hlediska záměrné/nezáměrné účasti osoby vyjádřená v pozici podmětu na ději dvojnásobná, věta *Petrovi se rozlilo mléko*

jednoznačně vyjadřuje, že děj nastal nezáměrně a osoba je na ději jen nějak zainteresovaná: proto je specifikovatelná v pozici s dativní formou.

V závěru bychom chtěli zdůraznit, že předmětem našeho zájmu byl jen jeden (i když základní) typ tzv. rodových diatezí, a to sekundárních diatezí interpretovaných jako typ agens-patiens (např. Mluvnice češtiny, 1987). Snažili jsme se ukázat, že funkční potenciál deagentivů a dekauzativů je tím větší, čím více participantů se při jejich užití přemísťuje.

LITERATURA

- BRINKER, K.: *Das Passiv im heutigen Deutsch. Form und Funktion.* München-Düsseldorf 1971.
- CHOLODOVIČ, A. A. (Ed.): *Tipologija kauzativnych konstrukcij. Morfoložičeskij kauzativ.* Leningrad 1969.
- CHOLODOVIČ, A. A. (Ed.): *Tipologija passivnych konstrukcij. Diatezy i žalogi.* Leningrad 1974.
- CHRAKOVSKIJ, V. S. (Ed.): *Žalogovyje konstrukcii v raznostrukturnych jazykach.* Leningrad 1981.
- DANEŠ, F.: Some thoughts on the semantic structure of the sentence. *Lingua*, 21, s. 55–69.
- DANEŠ, F.: Semantische Struktur des Verbs und das indirekte Passiv im Tschechischen und Deutschen. In: Lötšch, R., Růžička, R. (Eds.): *Satzstruktur und Genus Verbi.* Berlin 1976, s. 113–124.
- DANEŠ, F. — HLAVSA, Z.: Hierarchizace sémantické struktury věty. In: *Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu.* Praha 1978, s. 67–77.
- DANEŠ, F.: *Věta a text.* Praha 1985.
- ERHART, A.: Zur Entwicklung der Verbaldiathese im Indoeuropäischen. *SPFFBU*, A 29, 1981, s. 39–58.
- GREPL, M.: Deagentnost a pasívum v slovanských jazycích. In: *Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů (Varšava 1973).* Praha 1973, s. 141–151.
- GREPL, M.: The Deagentive Diathesis and the Passive in Slavonic Language. *Die Welt der Slaven*, 32, 1987, s. 334–349.
- GREPL, M. — KARLÍK, P.: *Gramatické prostředky hierarchizace sémantické struktury věty.* Brno 1983.
- GREPL, M. — KARLÍK, P.: *Skladba spisovné češtiny.* Praha 1986.
- HAUSENBLAS, K.: Slovesná kategorie výsledného stavu v dnešní češtině. *NŘ*, 46, 1963, s. 13–28.
- KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině.* Praha 1962.
- Mluvnice češtiny III — Skladba.* Praha 1987.
- MÜLLER-PAPE, S.: *Textfunktionen des Passivs.* Tübingen 1980.
- NEDJALKOV, V. P. (Ed.): *Tipologija rezul'tativnych konstrukcij.* Leningrad 1983.
- RUŽIČKA, J.: O vetách s nulovým gramatickým subjektem. In: Bauer, J., Grepl, M., Mrázek, R., Večerka, R. (Eds.): *Otázky slovanské syntaxe II,* Brno 1968, s. 115–117.
- SCHOENTHAL, G.: *Das Passiv in der deutschen Standardsprache.* München 1976.
- STEIN, G.: *Studies in the function of passive.* Tübingen 1979.
- SVARTVIK, J.: *On voice in the English verb.* The Hague 1966.
- ŠTÍCHA, F.: *Utváření a hierarchizace struktury větného znaku.* Praha 1984.
- ŠTÍCHA, F.: K užívání opisného pasíva v současné češtině. *NŘ*, 73, 1990, s. 63–73.
- UHLÍŘOVÁ, L.: Příspevek k vývojové dynamice větných vzorců v češtině. *NŘ*, 76, 1993, s. 241–250.

DIE WICHTIGSTEN FUNKTIONEN DER DEAGENTIVIERUNG UND DEKAUSATIVIERUNG

Der Verfasser knüpft an die in der tschechischen Syntax entwickelten Konzeptionen der Hierarchisierung der Proposition und der Deagentivierung und Dekausativierung als ihrer zweier wichtigster Mittel an. In vorliegendem Aufsatz versucht er zu zeigen, welche Funktionen die Satzstrukturen mit der sekundären Diathese dieses Typs haben können und welche Deagentiva /Dekausativa für die jeweiligen Funktion zuständig sind. Ausgehend davon, daß ein Sprachmittel in der Regel ein Bündel unterschiedlicher Funktionen ist, unterscheidet er sematische, pragmatische und Textfunktionen. Er zeigt, daß sich im Text diese Funktionen kompliziert kombinieren und ein Deagentivum/Dekausativum nur selten lediglich eine einzige Funktion erfüllt.